

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЄ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ КРИВОГО РОГУ В РОКИ НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (1941 – 1944)

Розвідка присвячена культурному життю мешканців Кривого Рогу в роки німецької окупації. Досліджується стан освіти в місті впродовж 1941 – 1944 рр. Здійснюється компаративістський аналіз впливу на культуру та освіти німецької гуманітарної політики, яка виступала засобом пропаганди, та представників ОУН(б), котрі прагнули подолати вплив радянських стереотипів у галузі культури та виховання.

Ключові слова: *Просвіта, театр, кіномистецтво, націоналістичне підпілля*

14 серпня 1941 р. німецькі війська вступили до Кривого Рогу й майже відразу в місті запровадили німецький «новий порядок», особливістю якого була його штучна легітимність. В усіх сферах суспільного життя нацисти намагалися довести місцевому населенню, що нова влада краща за радянську й робить усе можливе для налагодження мирного життя. Причому ця теза нав'язувалась українцям через пропаганду та агітацію в культурній та освітній сферах. Можна виділити два різних за своєю специфікою етапи розвитку в культурному та освітньому житті Кривого Рогу. На першому етапі (осінь 1941 – зима 1942 рр.) великий вплив на культурно-освітнє життя мала патріотично налаштована криворізька інтелігенція, яка переважно була членами або симпатиками ОУН(б). Другий етап (середина 1942 р. і до кінця 1943 р.) характеризується проведенням цілеспрямованих німецьких репресій проти українських націоналістів, а також відвертим німецьким шовінізмом та антисемітизмом.

Нині все більш актуальними стають розвідки, присвячені різним аспектам життя населення України в роки німецької окупації. Освіта і культура окупаційної доби тривалий час не досліджувалися через суб'єктивність радянської історіографії. Тому ця сторінка життя громадян окупованого Кривого Рогу в радянській історіографії ніколи не висвітлювалась. Утім, останнім часом почали з'являтися праці, присвячені культурному життю та стану освіти Кривого Рогу в період окупації. Серед таких слід відзначити дослідження В. Шайкана, О. Мельника, М. Слободянюка та ін. [22; 6; 20]. Свої праці автори присвятили різним аспектам розвитку освіти та культури на Криворіжжі. Проте й досі

малодослідженим залишається питання впливу націоналістично-орієнтованої громадськості міста на культурне життя та освіту в період окупації.

Мета статті – проаналізувати особливості культурного життя мешканців Кривого Рогу, дослідити стан освіти в окупованому місті.

Велике значення для розвитку культури та освіти Кривого Рогу восени 1941 р. мала діяльність мережі «Просвіт». Ці культурно-освітні товариства створювалися на окупованій території України під егідою обох ОУН і мали на меті поширювати націоналістичні ідеї серед місцевого населення. Від жовтня 1941 р. до 1944 р. на Криворіжжі «Просвіту» очолював Ю. Семенко. Про діяльність криворізької «Просвіти» згадувала на своїх шпальтах газета «Краківські вісті» від 18 листопада 1941 р. Так, головний відділ «Просвіти» Криворіжжя знаходився в клубі пекарів м. Кривого Рогу, а дочірні були в Гайдамацькій Балці, у Вечірньому Куті, а також у селах Лозоватці та Широкому. У Гайдамацькій Балці стараннями вчителів Петренко, Максименко та Целуйко – діячів «Просвіти» був організований хор, аматорський гурток та курси українознавства. У Вечірньому Куті розгорнув діяльність хор під керівництвом Денисенка, якому акомпанувала місцева капела бандуристів [19, 40].

Загалом члени ОУН(б) через роботу «Просвіти» намагалися взяти під свій контроль театральне життя, друковані органи, а також спортивні товариства та заклади освіти. У рамках залучення до ОУН(б) молоді член Південної похідної групи Я. Потічний організував у Кривому Розі спортивне молодіжне товариство «Січ». Таку ж спілку в Широківському районі очолював В. Дарабо. У 1941 р. члени «Січі» проводили товариські футбольні матчі з румунськими, угорськими та німецькими вояками. Один із них відбувся 17 жовтня 1941 р. у Кривому Розі з командою німецьких військових «Люфтнахрітен» [20, 93]. Через спортивні товариства націоналісти намагалися залучати до організації молодь, яка мала стати запорукою поширення націоналістичних ідей у регіоні та активної діяльності підпільних формацій ОУН(б). Тому не менш важливою була робота з учителями та відкриття освітніх закладів, які б діяли під контролем членів ОУН.

22 та 26 вересня 1941 р. за розпорядженням Міської управи в Кривому Розі була проведена конференція за участю вчителів міста та навколишніх районів. У рамках конференції було ухвалено низку рішень, зокрема щодо заміни всіх вчителів «із партійним білетом» на націоналістично орієнтованих вчителів-аматорів. Одним з основних предметів у загальній школі мала стати історія України, а з 3-го класу діти повинні були вивчати німецьку мову. Крім того, за розпорядженням відділу освіти при Міській управі був організований кабінет-читальня під керівництвом професора В. Боришкевича, який мав забезпечити вчителів історії літературою та озброїти вказівками [19, 42]. Така прискіплива увага до історичної науки видається цілком закономірною, оскільки саме історія є основою формування світогляду в підростаючого покоління. Націоналісти на Сході України намагалися здолати радянські стереотипи у вихованні місцевого

населення, і лише за допомогою могутньої антирадянської пропаганди вони мали це зробити.

Навчальний рік у місті розпочався 1 жовтня 1941 р., а перші уроки присвячувалися національно-патріотичному вихованню молоді. Так, у Зеленопільській школі заняття розпочалися з доповіді про боротьбу українського народу проти «жидо-більшовицького панування». На наступний день діти на уроках української літератури вчили національний гімн «Ще не вмерла Україна» та «Заповіт» Т.Г. Шевченка [9].

12 жовтня 1941 р. комендант 246-ї польової комендатури полковник Берендес видав наказ «Про школи», у якому йшлося про обов'язкове навчання дітей віком від 6 до 14 років. Викладачами повинні були працювати лояльні до німецької влади особи, з підручників необхідно було вилучити всю радянську пропаганду. Крім того, іншим наказом, виданим у цей же день, запроваджувалися німецькі школи в тій місцевості, де були діти німців [6, 81]. Через кілька днів у газеті «Дзвін» з'явилася стаття «Вивчаємо іноземні мови», у якій йшлося про школу № 23 Кривого Рогу, директором якої був Корота. У публікації наголошувалося, що вивчати німецьку мову у школі починають з 3 класу. З 3-го по 7-й клас німецьку мову вивчають три години на тиждень; з 8-го по 10-й клас – 4 години. Для підсилення пропагандистського спрямування в статті вказувалось, що в місті працюють досвідчені викладачі німецької мови, зокрема Карета, Зайлер, Бейм, Колпакова та ін. [10]. Загалом на кінець 1941 р. в Криворізькому районі діяло 49 шкіл, у яких працювало 240 учителів [6, 81].

У другій половині 1942 р. ситуація зі шкільництвом у місті та в районі погіршилася. Кількість шкіл зменшилася до 36, у них навчалися 2 642 учні [6, 83]. Отже, ситуація на фронті змінювала політику німецьких військ у тилу. У 1942 – 1943 рр. німецькій владі насамперед потрібні були робітники, яким не обов'язково було в міру грамотно писати та рахувати. З таких позицій нацисти дивились і на вищу освіту в регіоні.

За сприяння Криворізької «Просвіти» 25 жовтня 1941 р. розпочалися вступні іспити до Педагогічного інституту. Передбачалось, що навчання буде проводитися на двох факультетах: мовно-літературному та історичному [5, 4]. А рівно через місяць – 25 листопада розпочалися вступні іспити на фізико-математичний факультет. Директором інституту був В. Яровий [12, 4]. Канцелярія закладу знаходилася на вул. Івана Мазепи в районі Гданцівки.

Нині відомо, що інститут працював майже рік, за цей час були затверджені науково-педагогічні штати вишу. Так, на фізико-математичному факультеті було дві кафедри, у складі яких налічувалося приблизно 14 викладачів (якщо виходити з річної заробітної платні), два старших лаборанти, секретар і препаратор [2, 36].

30 жовтня 1941 р. директор будинкоуправи № 10 П.К. Бугай та помічник директора педагогічного інституту С.А. Пацей укладають акт про передачу будинку № 24 на вул. Івана Богуна для створення там гуртожитку для студентів. Так, на баланс педінституту передавалось: 11 столів, 15 односпальних ліжок,

3 шахових столи, 4 тумбочки, 9 різних стільців, 2 шафи [4, 35 – 36]. Таким чином, інститут міг приймати студентів і селити їх у гуртожитку. Інша справа, що в 1942 р. майже всі виші Дніпропетровщини припинили свою роботу. Так, 24 жовтня 1942 р. Е. Кох підписав розпорядження, яким заборонив навчання дітей віком старших, ніж 15 років. Адже нацистське керівництво вирішило, що вища освіта народам Сходу не потрібна, крім того, зросла потреба німців у робочій силі. Однак деякі технічні та професійні заклади освіти й далі навчали учнів.

За сприяння О. Зеленського – завідувача відділу народної освіти Миської управи на Криворіжжі – було відкрито агрошколи, які мали забезпечити місцеві сільські господарства кваліфікованими кадрами. У 1942 р. було відкрито дві такі школи: одну – у Веселих Тернах, а іншу – у селищі Зеленому (Ямчицька) «в семи кілометрах від центра міста» [16, 4]. Веселотернівська агрошкола мала у своєму розпорядженні 815 га садів, 112 га городів та пасіку на 150 вуликів. Курс навчання був розрахований на 4 роки. За цей час діти повинні були опанувати такі предмети: хімію, ботаніку, анатомію, геологію, фізику, зоологію, геометрію, німецьку мову, анатомію сільськогосподарських тварин, агрономію сільського господарства. Директором школи був І.К. Шаблій, а викладацький колектив складався із 16 осіб [6, 83].

Цілком імовірно, що в агрошколах проводилася націоналістична агітація, адже деяких студентів цих закладів нацисти розстріляли за антигітлерівську діяльність. А коли в місто повернулася радянська влада, колишніх учнів цих шкіл розстрілювали за антирадянську та націоналістичну пропаганду. Так, 22 жовтня 1943 р. на шахті ім. Валявко розстріляли студента агрошколи Л. Костюк, іншого студента агрошколи Б. Назаренка радянська влада розстріляла в 1944 р. [8].

У роки окупації в Кривому Розі на вул. Січових Стрільців діяв дитячий будинок № 10, яким завідувала від грудня 1941 р. Т.К. Галайда. Двоповерховий дитбудинок діяв із довоєнного часу, мав центральне опалення та водогін, однак потребував капітального ремонту [4, 53].

Представники місцевої інтелігенції намагалися створити в місті заклади позашкільної освіти. Так, на вул. Спортивній у будинку № 5 була створена Криворізька музична школа ім. М.В. Лисенка, директором якої був М. Вдовиченко. Історія зберегла й імена викладачів школи, а саме: С.С. Богохвальська, В.Р. Гладиш, З.І. Гребенюк, П.Х. Дерій, Л.С. Кокшайська, Р.Я. Назаренко, П.О. Олійник та М.І. Силкіна [17]. Вони не тільки навчали дітей музики, а ще й давали відкриті концерти для мешканців міста.

З листопада 1941 р. розпочала роботу Криворізька міська бібліотека. Вона об'єднала бібліотечні фонди Гірничого інституту та технікуму, тресту «Руда», НІГРІ, будинку лікаря та медтехнікуму. На момент відкриття бібліотеки книжковий фонд становив 180 тис. примірників [11]. Створення і відновлення роботи бібліотек було необхідною умовою для роботи шкіл, тому не дивно, що в школі № 20 учні власними силами почали приводити в порядок шкільну бібліотеку. За кілька днів вона поповнилася десятками примірників, серед яких

з'явилися твори І. Франка, Л. Українки, М. Коцюбинського, М. Пронченко та ін. [12].

Друкованим органом Міської управи став часопис «Дзвін», керівником та ідейним натхненником якого був Д. Горбачов, а головним редактором – член ОУН(б) М. Пронченко. На сторінках часопису почали з'являтися його статті, присвячені С. Петлюрі, Є. Коновальцю та М. Хвильовому, а також уряду Української Народної Республіки й національно-визвольним змаганням українського народу 1917 – 1921 рр. На шпальтах «Дзвону» друкувалися статті забороненого за радянських часів історика козаччини А. Кащенко [21]. Загалом упродовж 1941 – 1942 рр. кореспондентами та журналістами газети було 18 осіб, серед них – М. Жосан, І Потапенко, С. Полевой, К. Бабенко, В. Олійник, В. Форменко, В. Барішкевич, М. Захаржевський, В. Короленко, М. Жовтуха, В. Черноус та інші [1, 186]. Попри те, що писали вони на різну тематику і в різних жанрах, однак їх об'єднувало бажання донести до криворіжців основні засади українського націоналізму. Отже, до арешту М. Пронченка, на початку 1942 р., «Дзвін» перебував під контролем оунівців і був одним із засобів розповсюдження їхньої ідеології на Криворіжжі.

Після арештів 1941 р. нова міська влада намагалася засвідчити свою лояльність до німців. Яскравим прикладом цього може бути план заходів із святкування річниці початку німецько-радянської війни. У тексті постанови Криворізької міської управи від 1 червня 1942 р. зазначалося: «Ці дні мають проходити під прапором огляду нашої згуртованості для остаточної перемоги над більшовією, як дні вдячності нашим визволителям, як свято волі, радощів і перемоги» [3, 8]. На виконання цієї постанови 21 червня 1942 р. в криворізькому театрі ім. Котляревського відбувся святковий концерт. На урочистостях були присутні обласний комісар д-р Фрікк, комендант місцевої комендатури Лоозе. Концерт розпочав бургомістр О. Бусурманов, який вручив комісару Фрікку чек на 50 000 крб., зібраних населенням Кривого Рогу на подарунки німецьким воякам. Після урочистої частини відбувся концерт, у якому взяли участь хор Пташинського, джаз-оркестр Е. Штайна і капела бандуристів Я. Назаренко [13]. Наступний подібний захід відбувся в річницю визволення Кривого Рогу від більшовиків – 14 серпня 1942 р. Згідно з публікацією в газеті «Дзвін», цей захід відбувся за таким сценарієм:

«1. 14 серпня о 18.00 в театрі ім. Котляревського – урочистий концерт художніми силами міста та табором військовополонених;

2. 15 серпня о 16.00 на міському стадіоні – спортивні виступи команди «Хі-Шу» (військовополонені) та футбольний матч;

3. 16 серпня о 9.00 в сквері біля кінотеатру «Чари» відбудеться урочиста посадка дерева на спомин визволення нашого міста від більшовиків» [14].

Подібні свята відбувались і в 1943 р. Вони демонстрували позитивне ставлення Міської управи до німецької влади, а також були вагомим чинником пропаганди. Приміром, заміна більшовицьких свят релігійними або святкування

нових річниць формувало суспільну думку громадян міста щодо сприйняття нових цінностей і нових реалій, які мали настати після перемоги німців над більшовиками. Очевидно, що населення здебільшого не надто опиралося цій політиці, тому що кілька десятиліть назад більшовики так само вчинили зі святами і традиціями Російської імперії.

«Лакмусовим папірцем», що змінив суспільно-політичну ситуацію в місті, стала газета «Дзвін». Після арешту М. Пронченка її головним редактором був призначений М. Жосан. І впродовж 1942 – 1943 рр. міський часопис фактично перетворився на рупор німецької пропаганди. Усе частіше в ньому друкувалися статті про життя оstarбайтерів, які переконували населення добровільно їхати на роботу до Німеччини. Посилюється антибільшовицька пропаганда, з'являються антисемітські статті, звеличується фігурер та вихваляються успіхи німецької армії. Фактично газета стає виключно прони́мецького спрямування.

Окремо слід сказати про розвиток театрального та кіномистецтва в місті. В умовах війни вони були, з одного боку, засобом пропаганди, а з другого – відволікали місцеве населення від жахів війни та окупації. Театр почав відновлюватися відразу після приходу в місто німців. Місцевий актор В. Стен, якого підтримав військовий комендант міста майор Реглер, взявся за організацію театру. До складу трупи входили актори-аматори, а згодом і актори Кіровоградського театру ім. Котляревського, які випадково залишилися в місті.

Першим директором цього закладу культури був І. Аністрат. Саме під його керівництвом театр ім. Котляревського окупаційного періоду здійснив показ своєї першої вистави. 1 жовтня 1941 р. на суд глядачів була представлена п'єса «Тарас Бульба» [15]. Після прем'єри в театрі були створені оркестр, хор та танцювальний колектив. Новим директором театру й одночасно диригентом хору став Е. Штейн [7]. Наступна п'єса – «Степовий гість» Б. Грінченка, перші постановки якої мали доволі значний успіх, започаткувала формування власної трупи акторів, яка складалася не лише з професіоналів, а й з аматорів. У газеті «Дзвін» від 26 вересня 1942 р. була вміщена стаття, присвячена річниці діяльності театру. Автор статті також відзначив й акторів, які найбільше сподобалися глядачам: В. Рибочко, П. Бровченко, В. Капітанов, В. Жаріна, Я. Горілик, К. Шинкарьок, І. Аністрат [15]. Головним режисером театру був Панас Бровченко, а режисерами – М. Горбачев, В. Стен, В. Рибочко, Е. Штейн.

Упродовж окупації в театрі були поставлені такі п'єси: «Тарас Бульба», «Степовий гість», «Наталка-Полтавка», «Чайка», «Циганка Аза», «Катерина-мужичка», «Пошилися в дурні», «Назар Стодоля», «Сорочинський ярмарок», «Осінній сон», «Мартин Боруля», «Мати-наймичка», «Юрасева тітка», «Хмара», «Весілля», «Наймичка» [6, 86]. Отже, робота колективу театру була доволі плідною, однак це не єдиний акторський колектив, який діяв у місті в роки окупації.

24 та 25 жовтня 1942 р. аматорська трупа Саксаганських копалень під керівництвом режисера Ф. Крутіка, у складі акторів-аматорів О. Кручиніної, Т. Ігітханової, А. Зікіна, Г. Пустового, Борисенка та Іваненка, поставила п'єсу М. Островського «Без вини винуваті».

Проте «театральний ренесанс» тривав у місті недовго. Уже 21 квітня 1943 р. в газеті «Дзвін» було надруковано повідомлення про ліквідацію всіх театральних труп у місті. Театр перетворювався на місце розваг для німців, а також на приміщення для проведення різноманітних пропагандистських заходів та концертів. Так, лише з березня до жовтня 1943 р. в приміщенні театру було проведено 6 концертів [6, 86]. Однак такі заходи проводились і раніше. Про один із них повідомляла газета «Дзвін». Так, у жовтні 1942 р. в приміщенні міського театру дав концерт колектив артистів із Кам'янського (Дніпродзержинська) під керівництвом Л. Завалко. Криворіжцям були представлені естрадні та циркові номери. Під час концерту відзначився Бичковський, який на акордеоні зіграв «Венську кров» Й. Штрауса, а також крафт-актробати артисти цирку С. Следзінський, Г. Світалський, А. Завалко. Також відзначились співаки та танцюристи – Магарина-Яковлева та Кашнер [16].

Естрадне мистецтво в місті розвивалося й силами місцевих виконавців. Відомо, що впродовж 1941 – 1943 рр. у місті діяли три капели бандуристів: капелу «Сурма» очолював Венедиктов, капелу кобзарів-бандуристів – Яків Назаренко, Довгинцівською капелою кобзарів-бандуристів керував Іван Баграновський [7]. Ці колективи діяли під егідою «Просвіти» і виконували переважно українські народні пісні та думи. Крім того, Яків Назаренко був членом ОУН(б) і цілком імовірно, що завдяки його капелі проводилася агітаційно-пропагандистська робота з місцевим населенням. Без сумніву, що репертуар капел сприяв проведенню націоналістичної роботи зі слухачами.

Не останнє місце в культурному житті міста посідав кінематограф. На січень 1943 р. у Кривому Розі діяло 19 кінотеатрів. Вони були підпорядковані криворізькій конторі «Українофільм» [18]. Така кількість кінотеатрів свідчила про неабияку зацікавленість містян кіномистецтвом. Відвідини кінотеатру були пов'язані не тільки із задоволенням мистецьких потреб, а й з цілком прагматичним бажанням отримати інформацію, адже демонстрація художніх фільмів завжди супроводжувалася документальними хроніками. Незважаючи на їхню очевидну пропагандистську спрямованість, населення могло порівнювати подану гітлерівцями інформацію з інформацією, отриманою з інших джерел [22, 178].

Список назв кінострічок, який пропонувався криворіжцям узимку 1943 р., дає уявлення про їхнє ідейне навантаження. Зокрема, глядачі могли переглянути такі фільми: «Блакитна сукня», «Танок навколо світу», «Зірка з Ріо», «Любов до матері», «Веселі волоцюги» тощо, які переважно мали розважальні сюжети, не обтяжені ідеологічним змістом, що не вимагало від глядача потреби замислюватися над повсякденним життям, злиднями й «новим порядком» [18].

Отже, упродовж німецької окупації в Кривому Розі продовжували діяти заклади освіти, а також відбувалися театральні вистави та концерти, демонструвалися кінострічки. Освіта й культура в Третьому райху були елементами пропаганди, і залежно від зміни політики змінювалось і їхнє ідейне

навантаження. Водночас населення Кривого Рогу, перебуваючи в екстремальних умовах окупації, потребувало своєї «розрядки», якою, безумовно, могли бути різні форми масового мистецтва. Тому цілком логічно, що в роки німецького панування в місті продовжувалося культурно-освітнє життя.

Джерела та література:

1. *Архів управління СБУ по Дніпропетровській області, фонд припинених справ. – Спр. П-12541. – Т. 1.*
2. *Державний архів Дніпропетровської області (Далі – ДАДО). – Ф.Р-2480. – Оп. 1. – Од. зб. 5.*
3. *ДАДО. – Ф. Р-2484. – Оп. 2. – Спр. 1.*
4. *ДАДО. – Ф. Р-2484. – Оп. 2. – Спр. 2.*
5. *Дніпрова хвиля. Кременчуцький округовий часопис. – № 1. – 28 жовтня 1941 р.*
6. *Мельник А. А. Криворожье: в пламени войны (1941 – 1944). – Кривой Рог: Дионис, 2014. – 232 с.*
7. *Меч. Періодичний додаток до газети «Дзвін». – листопад 1941. – Ч. 1.*
8. *Науково-допоміжний фонд КЗК «Міський історико-краєзнавчий музей». – КВФ. – 12647.*
9. *Округовий криворізький часопис «Дзвін». – 8 жовтня 1941 р.*
10. *Округовий криворізький часопис «Дзвін». – 14 жовтня 1941 р.*
11. *Округовий криворізький часопис «Дзвін». – 5 листопада 1941 р.*
12. *Округовий криворізький часопис «Дзвін». – 21 листопада 1941 р.*
13. *Округовий криворізький часопис «Дзвін». – 24 червня 1942 р.*
14. *Округовий криворізький часопис «Дзвін». – 14 серпня 1942 р.*
15. *Округовий криворізький часопис «Дзвін». – 26 вересня 1942 р.*
16. *Округовий криворізький часопис «Дзвін». – 21 жовтня 1942 р.*
17. *Округовий криворізький часопис «Дзвін». – 7 листопада 1942 р.*
18. *Округовий криворізький часопис «Дзвін». – 9 січня 1943 р.*
19. *Сергійчук В. Український здвиг: Наддніпрянина. 1941 – 1955. / Володимир Сергійчук – К.: Українська Видавнича Спілка, 2005. – 836 с.*
20. *Слободянюк М.А. Громадські організації Дніпропетровщини в політичній роботі ОУН / М.А. Слободянюк // Питання історії та історіографії. – № 3 – 4. – 2009. – С. 91 – 95.*
21. *Чабан М. Злій негоді у вічі сміються научило пекельне життя / Микола Чабан. – Кур'єр Кривбасу. – квітень 1993 року.*
22. *Шайкан В. Ідеологічна боротьба в Україні періоду Другої світової війни 1939 – 1945 рр. / Валерій Шайкан. [Відп. ред-р – доктор іст. наук, професор О.Є. Лисенко.] Друкується за рішенням Вченої ради Криворізького економічного інституту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». – Кривий Ріг: КП «Криворізька друкарня», 2010. – 437 с.*

КУЛЬТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ ЖИТЕЛЕЙ КРИВОГО РОГА В ГОДЫ НЕМЕЦКОЙ ОККУПАЦИИ (1941 – 1944)

Исследование посвящено развитию культуры и образования жителей Кривого Рога в годы немецкой оккупации. С одной стороны, культура и образование находились под влиянием немецкой гуманитарной политики и выступали средством пропаганды. А с другой стороны, образованием и культурой в городе занимались представители ОУН(б), которые ставили перед собой задачу преодоления советских стереотипов в области культуры и воспитания. Эта дихотомия порождала особенности культурно-образовательной ситуации в городе.

Ключевые слова: образование, театр, киноискусство, националистическое подполье.

© Roman SCLYAHTYCH

CULTURE AND EDUCATION OF RESIDENTS OF KRIVOY ROG DURING THE GERMAN OCCUPATION (1941 – 1944)

The article analyzes the cultural and educational life of the inhabitants of Krivoy Rog during the German occupation. On the one hand, culture and education were influenced by German humanitarian policy, which advocated a means of propaganda. On the other hand, in the city, educational and cultural life were taking care of the nationalist underground, which were intended to overcome stereotypes in Soviet culture and education. For cultural and educational life of Krivoy Rog are two different stages of its specificity. In the first phase (Fall 1941 – Winter 1942) a great impact on the cultural and educational life was patriotic intellectuals Krivorozhskaya of which most were members or sympathizers of the OUN (B). The second phase (mid 1942 and the end of 1943) is characterized by a continuation of targeted German repressions against Ukrainian nationalists and outspoken German chauvinism and anti-Semitism.

Keywords: Education, theater, cinema, nationalist underground